

VALERIU ANANIA, MEMORII [MÉMOIRES],

EDITURA POLIROM, IAȘI, 2008, 691 P.

Ion SOLCANU

În memorialistica post-decembristă cartea ierarhului Bartolomeu (Valeriu Anania) este, fără îndoială, singulară prin forța sincerității și cuprinderii destinului unui personaj cu alură de erou. Într-o anumite măsură și până la un anumit punct destinul său este același cu al zecilor și zecilor de adolescenți care, atrași de aureola și mistica Mișcării legionare, se înrolează aceștia cu cuget curat, neintuind nici o clipă încotro îi va duce. Rememorând momentul depunerii jurământului la primirea în **Frăția de Cruce**, petrecută la 15 ani abia împliniți, costumat în cămașa verde „odajdia sfântă a tineretului naționalist de pe atunci” Valeriu Anania mărturisește: „Nu cred a-mi fi dat seama că se întrețes aici și se suprapun niște planuri, că sufletul meu devine câmpul unor confuzii și că acest soi de confuzii aveau să genereze, mult mai târziu, tragediile unor oameni pe cât de curați la inimă, pe atât de puțini liberi în cuget” (p. 13).

Prezența sa în Mișcarea legionară avea să dureze până la 20 de ani, în februarie 1941, când se dizolva **Frăția de Cruce** de la Seminarul Central de la București. „Cu aceasta s-a încheiat activitatea mea legionară și alta de atunci nu am mai avut. Dar stigmatul ei trebuia să vină și trebuia să-l port toată viața **ca un luceafăr trist în spicul cununii**” (p. 24), nota dureros părintele Anania după zeci și zeci de ani. Respinge cu tact, dar ferm, orice încercare de reactivare legionară, și nu puține la număr, venite din partea fraților de crez sau de suferință.

Și totuși, în virtutea acelor confuzii și rătăcirii, altoite pe firea demnă, liberă și dâră care va constitui principala trăsătură de caracter de-a lungul întregii sale existențe, diaconul Anania avea să sufere numeroase arestări și condamnări în ani grei de detenție în lagăre și temnițe, atât în vremea Mareșalului, cât și în dictatura comunistă. Cea dintâi arestare și reținere, de numai zece zile, a survenit ca urmare a participării sale la înmormântarea legionarului Horia Codreanu când, percheziționat fiind și se descoperă în geantă „un Eminescu cu un semn de carte, dar semnul era de culoare verde” (p. 29).

La rugămintea unei cunoștințe, colonel de armată, dosește în podul spălătoriei de la mănăstirea Antim din București, unde își făcea ucenicia în monahism, două pachete cu ziare legionare, **Cuvântul** și **Buna Vestire** în care, fără știrea tânărului călugăr Vartolomeu (Bartolomeu), uns diacon doar după

câteva luni de monahism, fuseseră ascunse de către colonelul inconștient, două pistoale militare. Arestat și judecat este condamnat la șase luni de închisoare, în lagărul de la Tg. Jiu, de unde va fi eliberat la 4 aprilie 1944, dar cu domiciliul obligatoriu (pp. 55 – 71).

Suferind de un fel de **stare de nestare pe loc**, odată cu înaintarea și ocuparea țării de către trupele sovietice, și de teama acestora, încearcă trecerea ilegală a graniței la sârbi. Nereușind, muștrat de conștiință, se predă autorităților și va fi internat în același lagăr de la Tg. Jiu, pentru aproape două luni (decembrie 1944 – ianuarie 1945), lagăr dominat de legionarii rămași după eliberarea comuniștilor și a altor opozanți ai Mareșalului (pp. 81, 98-99).

Ca student în anul al doilea la Medicină, conduce în lunile mai-iunie 1946 răsunătoarea grevă a studenților clujeni cu puternice accente naționaliste și anticomuniste în Ardealul nu de mult eliberat de sub dominația horthystă dar, în fapt preluat de comuniștii hortyști și comuniștii evrei. Pentru reprimarea grevei, autoritățile comuniste arestează, spre intimidare, câțiva studenți. Trec apoi la măsuri coercitive: taie din rațiile de alimente, închid cantinele și căminele, mediciniștilor care lucrau ca externi în spitale li s-au refuzat salariile, iar bolnavilor li s-au sistat medicamentele pentru ca, în cele din urmă, să fie exmatriculați sute de studenți. Miniștrii Justiției și Internelor – **Lucrețiu Pătrășcanu** și, respectiv, **Teohari Georgescu** – se deplasează la Cluj. Pentru încetarea grevei se văd nevoiți, în final, să elibereze studenții arestați. Era un imens succes al studențimii clujene și al diaconului Anania, care însă își adăugase multe file la dosarul de legionar și de opozant al **Puterii** întocmit de autoritățile Mareșalului Ion Antonescu cu prilejul primei arestări din august 1941 și preluat de autoritățile comuniste. Liderul grevei studențești intrase în atenția nemijlocită a temutului Teohari Georgescu care amenințase la Cluj „că de dracul ăla de popă o să aibă el grijă”! (p.132).

Pentru Siguranța și Poliția din Cluj, studentul la Medicină Valeriu Anania devenise dușmanul numărul unu. Dovadă, cea de a patra arestare, de opt zile, în ianuarie 1947, pentru simpla sa prezență în oraș cu intenția pașnică a reluării studiilor la Medicină. L-a „turnat” Poliției chiar noul decan comunist Kernbach, care îl înlocuise pe profesorul de anatomie Victor Papilian, personalitate marcantă a intelectualității clujene, autor dramatic și președintele Asociației Scriitorilor Români din Transilvania (pp.144-146).

Și cea de a doua încercare de reluare a studiilor în Medicină se lasă cu o nouă arestare, făcută chiar de șeful Siguranței (în fapt Securității) pentru opt zile, în noiembrie 1947 și trimis „la urmă ” din post în post. Securitatea omniprezentă devenise atât de agresivă încât nu se sfiește să-l ridice pe diaconul Anania, în puterea nopții, din chiar palatul patriarhal al cărui intendent era. Aceasta se întâmpla în primăvara anului 1949, când **Biserica Ortodoxă Română** inițiasse o

acțiune de reconciliere a capilor cultelor religioase din România. Doar intervenția energică a patriarhului Justinian pe lângă Petru Groza îl salvează de la o detenție îndelungată. Cea de a cincea arestare se produsese însă!

Patriarhul Justinian n-a mai reușit să-l salveze însă în iunie 1958 când fusese arestat din același palat patriarhal după o minuțioasă și îndelungă percheziție a locuinței de către o echipă de cinci securiști și milițieni. Era doar la o zi distanță de spaima maicii Achilina, cămărășița reședinței patriarhale, care deslușise în privirea mitropolitului Moldovei Iustin Moiescu, fixată pe diaconul Anania, prevestirea unui rău iminent. Fără a-i găsi ceva cât de cât compromițător, este arestat și încarcerat fără judecată, agresat fizic și moral, intimidat și anchetat luni de-a rândul, torturat până la pierderea repetată a cunoștinței. În asemenea condiții Securitatea i-a fabricat un dosar în care „axa construcției era calitatea de legionar, conștiința legionară, scopurile legionare” (p.258) și, firește, acțiunile presupuse a le fi întreprins în această direcție. Pentru Securitate, orice întâlnire întâmplătoare cu un fost legionar devenea „reluarea de legături”, iar o simplă conversație cu un nelegionar însemna „încercare de convertire”. Securitatea spera ca prin diaconul Anania să ajungă la Întâistătorul BOR. „Prezența și activitatea dumitale la Patriarhie, asta ne interesează, despre asta să vorbești! Dumneata ai facut din Patriarhie o officină reacționară, legionară” i-a spus direct, însuși temutul ministru de interne, **Alexandru Drăghici**.

Cititorul avizat cu culisele și lupta pentru putere din sânul Bisericii noastre din acei ani ai teroarei citește printre rânduri și o anume țesătură a ierarhilor grăbiți și dornici de înlăturare a patriarhului Justinian. Ideea o regăsim, dealtminteri, și în lucrarea **Biserica Ortodoxă Română sub regimul comunist** (vol. I., 2001) semnată de Cristina Păiușan și Radu Ciuceanu. Pe temeiul unui dosar alcătuit din presupuneri și mărturii stoarse prin șantaj și tortură, diaconul Anania avea să fie condamnat după un „proces în umbra lui Kafka” pentru „crimă de uneltire contra ordinii sociale” la 25 de ani de muncă silnică, zece ani de degradare civică, o mie de lei cheltuieli de judecată și confiscarea totală a averii personale (p.286). Sentința, deși total nedreaptă, a primit-o cu seninătate și ca un fel de mântuire, într-atât de dură și nesfârșită fusese perioada de anchetă cu umilințe și torturi. În beciurile Securității de la București (de pe strada Uranus) și din Ploiești (condusă, pe atunci, de **colonelul Maurițiu Ștrul**), apoi în închisorile de la Jilava și Aiud avea să suporte, vreme de șase ani și două luni (de la 12 iunie 1958 până la 1 august 1964) în lanțuri și zeghe zdrențuită foamea, frigul, umilința și teroarea morală a reeducării. Avea să cunoască oameni cu caracter de stâncă, dar și exemple ale abisului omenesc, informatori recrutați dintre tovarășii de idei și suferință, temniceri și torționari odioși încât, în ziua eliberării din închisoarea de la Aiud, mărturisește memorialistul „Am lăcrimat când am văzut copii pe străzile orașului și când, ieșiți la câmp spre Teiuș, am dat cu ochii de verdele

pădurii. Doamne, cât de fericiți putem fi uneori” (p. 335) exclama autorul, încheindu-și rememorarea celor mai crânceni ani de detenție.

Între două închisori diaconul Anania era student când la **Teologie**, când la **Medicină (1944 – 1946)**, iar după ce porțile Clujului îi fuseseră închise în nas ca urmare a grevei studențești al cărui lider necontestat fusese, îl aflăm înscris din nou la Teologie, la Sibiu, pe care o absolvă cu o teză de licență despre **Misterele Orientale și raporturile lor cu Creștinismul**. Cultura teologică, filosofică, literară – domeniu în care excela fiind el însuși creator, elaborând și în lungii ani de temniță, în memorie, amplele lucrări în rime însumând zece mii de versuri, **Meșterul Manole, Steaua Zimbrului etc.** l-au recomandat și a devenit, înainte de îndelungata detenție și după aceasta, un colaborator apropiat al patriarhului Justinian care, deși adus în scaun de comuniști, avea să fie, după cum reiese din lectura **Memoriilor**, cel mai puțin ascultător al acestora în comparație cu ceilalți doi Întâistătători ai Bisericii Ortodoxe Române care i-au urmat.

De la înălțimea unei asemenea vaste culturi, dublată de o dureroasă și amară experiență a închisorilor, autorul postulează că viața e făcută dintr-o suită de situații și realități contradictorii. Multe dintre acestea constituie tezaurul experienței personale[„scriam poezii străjerești, obțineam premii literare și burse de la dușmanii Gărzii de Fier”(p. 13) și „în iunie 1939 primeam medalia Meritul Cultural din mâna regelui Carol al II-lea, poreclit Berilă, asasinul Căpitanului”(p.15) sau constatarea paradoxului că scăpat din lagăr la 4 aprilie 1944, după detenția de șase luni, se simțea cu adevărat închis, trebuind să se supună cenzurii și autocenzurii pe câtă vreme în închisoare rostea slobod orice idee: era condamnat și nu avea ce-i face mai rău!(p.72)] ,iar altele sunt observații din realitatea cotidiană. Doar două exemple: „Nu puteam înțelege în ruptul capului cum e posibil ca vlădica să-i spună părintelui Ghedeon „boule” iar acesta să-i facă metanie până la pământ și să-i zică, sărutându-i mâna: Blagosloviți și iertați”(p.36) sau cugetarea bătrânului mitropolit Gurie, fost al Basarabiei, aruncată cu sinceritate tânărului candidat la călugărie, Valeriu Anania: „ De ce nu rămâi în lume? Că dacă e vorba de oameni răi, îi găsești și la mănăstire; și dacă e vorba de sfinți, te întâlnești cu ei pe stradă”(p. 35). Acuitatea și profunziunea unui spirit interogativ și liber aduc sub privirea înmărmurită a cititorului situații greu de imaginat azi, precum slujba de comemorare solemnă a teologului Berdiaev, săvârșită în Aula mare a Academiei Teologice de la Sibiu care începe, cum era și firesc, cu o rugăciune, dar este continuată de același cor al teologilor cu Internaționala!

Memoriile constituie o sursă importantă pentru istoria literaturii. Cel preocupat de dramaturgul, poetul și scriitorul Valeriu Anania va găsi aici mărturii de neîntâlnit în alte locuri privind geneza unor opere capitale precum **Miorița, Meșterul Manole** etc., durata de gestație, drumul anevoios cu nenumăratele

reveniri sau particularitatea rară a „scrierii” lor în memorie, teaurizate acolo și apoi transcrise în condițiile temniței grele de la Aiud sau de aiurea. Dincolo de acest important aspect, istoricul literar găsește informații interesante, reflecții etc. ale sau despre personalități aflate deja în Pantheonul culturii române precum Tudor Arghezi, Lucian Blaga, Mircea Eliade, Vasile Voiculescu, Radu Gyr, Ion Agârbiceanu, Șt. Aug. Doinaș, Nechifor Crainic, Miron Radu Paraschivescu, Emil Botta, Nechita Stănescu, Marin Sorescu, Ion Alexandru etc.

Pagini întregi sunt rezervate intelectualilor din diaspora românească, întâlnindu-i pe **George Palade**, **Ștefan Baciu** (poet, cu rătăcirii castriste, repudiate ulterior, după excesele lui Fidel Castro), **Nicu Caranica** (poet, refugiat politic, care se plânge, între altele, de atmosfera ostilă lui generată și întreținută, după propriile mărturisiri, de Paul Miron și Ion Cușa, p.578), **George Uscătescu** (singurul nespaniol laureat al Premiului Național pentru literatură în 1970; **Mira Simian**, poetă, în apartamentul căreia autorul îl cunoaște pe Virgil Ierunca (Untaru), vâlcean de pe Valea Cernei etc.

În exces de modestie, autorul mărturisește că a scris **Memoriile** „cu ochii pe calendar, fără meșteșug și fără pretenții” dar ele mustesc de frumusețea frazei, de plinătatea și suculența înțeleșurilor, care te cuceresc și robesc până la uitarea de sine. Sunt sute și sute de pagini încântătoare, din cele aproape 700 cât numără volumul, cu panseuri și observații memorabile, cu portrete creionate sau adânc sculptate în doar una-două fraze. Astfel, **Radu Gyr**, care suferise ani lungi și grei de temniță ca legionar „era foarte puțin – aproape de loc – un om politic, ci mai mult un îndrăgostit romantic de o idee romantică” (p. 73), iar **Iustin Moiescu**, îndepărtat de la Catedra pentru studiul **Noului Testament**, suit însă pe val odată ce ministru la Culte este pus de către comuniști profesorul de istoria artei bisericești Petre Constantinescu – Iași, ajunge în scurt timp pe scaunul de mitropolit al lui Veniamin Costachi și „din profesorul modest și cuviincios răsărise un ierarh arogant și ambițios, cu nasul ascuțit și vorba tăioasă” (p. 214), etc.

Cum spuneam la începutul acestor rânduri, în memorialistica post-decembristă devenită semnificativă în ultimii ani, cartea **Înalt Prea Sfințitului Bartolomeu Anania** este una completă și de o mare densitate, un important document, îndeosebi partea dedicată dictaturilor carlistă, antonesciană și comunistă. Sinceritatea mărturisirilor din existența altora rezidă în sinceritatea despre sine. Cea dintâi poate trezi animozități și nedumeriri; cea din urmă, invidie. Totodată, **Memoriile** reușesc să proiecteze, fără intenția autorului, o personalitate cu destin demn de marile literaturari, dar eu mă gândesc la cea rusă, oferind talentaților scenariști și regizori români ai noului val o temă de memorabilă ecranizare. Felicitări sincere și **Editurii Polirom**

Iași, 8 iulie 2009